

ФАРМАЦИЯ КАЗАХСТАНА

#1 ЯНВАРЬ-ФЕВРАЛЬ 2021 Г.

ФАРМАЦИЯ И КЛИНИЧЕСКАЯ ФАРМАКОЛОГИЯ

Крем "Финотерб"
при лечении
грибковых заболеваний кожи

КЛИНИЧЕСКАЯ МЕДИЦИНА

Новые технологии в лечение
гидроцеле у взрослых
и детей

ОБЩЕСТВЕННОЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЕ

Нужно ли развивать
фито-рынок Казахстана?

ТЕХНОЛОГИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО ПРОИЗВОДСТВА

Ziziphora clinopodioides lam.
Перспективті дәрілік түрінің
ерекшеліктері және таралуы

Ежемесячное издание для работников органов управления здравоохранением, в том числе фармацевцией, врачей, провизоров, фармацевтов и широкого круга специалистов, работающих в сфере обращения лекарственных средств, изделий медицинского назначения и медицинской техники, сотрудников медицинских вузов и колледжей.

Журнал входит в Перечень изданий, рекомендуемых Комитетом по контролю в сфере образования и науки Министерства образования и науки Республики Казахстан для публикации результатов научной деятельности, индексируется в РИНЦ.

ОСНОВНЫЕ РАЗДЕЛЫ:

- Законы и нормативные правовые документы, регламентирующие сферу обращения лекарственных средств.
- Актуальная информация о лицензировании, регистрации, сертификации и стандартизации лекарственных средств, оперативные материалы Фармакологического и Фармакопейного центров Минздрава РК.
- Анализ фармацевтического рынка республики и стран СНГ, тенденций и проблем его развития.
- Новости медицины и фармации, клинической фармакологии, поиск, исследования и эксперименты в области разработки и создания новых эффективных медицинских препаратов, в том числе отечественного производства.
- Мнение специалистов и экспертов о лекарственных препаратах, презентация фармацевтических и медицинских компаний и их продукции, а также широкое освещение практической деятельности аптечных организаций и медицинских центров.
- Материалы по истории медицины и фармации республики.
- Консультации специалистов по вопросам, касающимся фармации, регистрации и перерегистрации лекарственных средств, медицинской техники и изделий медицинского назначения.

ТАРИФЫ НА РАЗМЕЩЕНИЕ РЕКЛАМЫ:

Публикация научной статьи*
(объемом до 10 страниц) - **15 000 ТЕНГЕ**

Размещение рекламных
материалов на обложке - **70 349 ТЕНГЕ**

Размещение рекламных
материалов на внутренних страницах - **64 629 ТЕНГЕ**

Размещение рекламных
материалов в формате
социальной рекламы (коллаж) - **29 900 ТЕНГЕ**

Примечание: *за каждую страницу свыше 10 страниц,
доплата 1000 тенге за страницу

Ежемесячный журнал о рынке лекарственных средств и медицинских изделий

РГП на ПХВ «Национальный центр экспертизы лекарственных средств
и медицинских изделий» Комитета медицинского и фармацевтического контроля
Министерства здравоохранения Республики Казахстан

Редакционный совет

А.И. Гри-зодуб (Украина)
Д.В. Гринь-ко (Беларусь)
А.З. Зурди-нов (Кыргызстан)
Калиева Ш. С. (Казахстан)
И.Р. Кулма-гамбетов (Казахстан)
В.Н. Лок-шин (Казахстан)
М.К. Маме-дов (Азербайджан)
Т.С. Нурго-жин (Казахстан)
Д.А. Рождественский (Россия)
Д.А. Сычѐв (Россия)
Елена Л. Хараб (США)

Редакционная коллегия

Н.Т. Алдиярова
А.Е. Гуляев
П.Н. Дерябин
М.И. Дурманова
Х.И. Итжанова
Ж.А. Сатыбалдиева
З.Б. Сахипова
Е.Л. Степкина
А.У. Тулегенова

Адрес редакции:

050004, РК, г. Алматы,
пр. Абылай хана, 63, оф. 215,
тел.: +7 (727) 273 03 73,
+7 (747) 373 16 17 (WhatsApp).
E-mail: pharmkaz@dari.kz;
веб-ресурс: www.pharmkaz.kz.

Территория распространения

Казахстан, Россия, Украина,
Узбекистан, Кыргызстан,
Беларусь, Азербайджан,
Латвия, Литва,
Пакистан, Турция

Журнал зарегистрирован
Министерством культуры,
информации и общественного согласия
Республики Казахстан.

Свидетельство об учетной регистрации
№3719-Ж от 19.03.2003 г.

Контактные телефоны:

+7 (727) 273 03 73, +7 (747) 373 16 17.

Подписной индекс: 75888

Ответственность за рекламу несет рекламодатель.

Мнение редакции может не совпадать с мнением автора.

Перечень изданий, рекомендуемых Комитетом по контролю в сфере образования и науки Министерства образования и науки Республики Казахстан для публикации основных результатов научной деятельности (приказ Комитета от 10.07.12 г., №1082), индексируется в РИНЦ (на платформе научной электронной библиотеки elibrary.ru).

В журнале используются фотоматериалы и изображения из открытых интернет источников.

СОДЕРЖАНИЕ

ФАРМАЦИЯ И КЛИНИЧЕСКАЯ ФАРМАКОЛОГИЯ

А.Я. Утепова, З.Н. Досумбекова. Ауыз қуысы шырышты қабығының герпестік зақымдануы бар науқастарды кешенді емдеуді ацикловир, медовир қолдану.....	4
А.М. Оспанова. Крем "Финотерб" при лечении грибковых заболеваний кожи.....	6
С.Ж. Серикбаева, Н.Ж. Орманов. Влияние гирудотерапии на вегетативные нарушения после перенесенной коронавирусной инфекции.....	8
А.Ю. Толстикова, С.З. Ешимбетова. Проблема зависимости от синтетических наркотиков и современные подходы к психофармакотерапии.....	12

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ

А.Нургалиева, А.Е. Ерлан, А.М. Бабашев, Г.Асан. Теоретические основы адаптации студентов К учебным нагрузкам посредством гипоксических тренировок.....	16
--	----

КЛИНИЧЕСКАЯ МЕДИЦИНА

С.З.Ешимбетова, А.Ю.Толстикова. Комплексное лечение резистентной формы шизофрении, преимущественно, с негативными симптомами.....	20
С.И. Ибрагимова, Г.А. Джунусбекова, Г.О. Нускабаева. Распространенность предиабета у лиц с ожирением.....	25
А.Г. Исаева, Л.Ш. Касенова, Л.Д. Бекжанова, А.М. Абдукалыков, З.М. Аташова, Н.М. Аскарлова. Проблемы сочетания туберкулеза органов дыхания с муковисцидозом.....	28
С.Ж. Серикбаева, Н.Ж. Орманов. Нейрореабилитация гирудотерапией когнитивных нарушений после перенесенной коронавирусной инфекции.....	31
Қ.Р. КҮНЕШОВ, Ш.М. СЕЙДИНОВ, Е.А. ПЕРНЕБЕКОВ. Новые технологии в лечение гидроцеле у взрослых и детей.....	36
Қ.Р. КҮНЕШОВ, Ш.М. СЕЙДИНОВ, Ж.И. БАЙТҰРСЫНОВ. Гидроцеле науқастарындағы склеротерапия.....	39
Е.Ғ. САРУАРОВ, Г.О. НУСКАБАЕВА, К.С. БАБАЕВА, К.С. ИДРИСОВ. Жүрек-қан тамыр ауруларын анықтау үшін қолданылатын негізгі шкалалардың қауіптілік көрсеткішін анықтаудағы сенімділігі.....	44
Р.С. Кузденбаева. Симптоматический эритроцитоз.....	46
С.Ж. Серикбаева, Г.С. Кайшибаева, Г.Б. Абасова. Влияние гирудотерапии на инсомнические нарушения после перенесенной коронавирусной инфекции.....	48

СОДЕРЖАНИЕ

ОБЩЕСТВЕННОЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЕ

- А.Я. Утепова, Ш.М. Атенова. Распространенность кариеса зубов у детей и проведение образовательной программы профилактики среди дошкольников и школьников младших классов..... 55
- Ә.Р. Жақсылық, Л.К. Көшербаева. Алғашқы медициналық-санитарлық көмек ұйымындағы орта медициналық персоналдың кадрлық әлеуетін жоспарлау..... 52
- К.Н. Дюсупова, Ж.Т. Уап, В.Б. Камхен. Состояние психического здоровья медицинских работников (на примере восточно-казахстанского областного специализированного медицинского центра)..... 58
- Г. Б. Нуралиев, А. А. Бабаева. Нужно ли развивать фито-рынок Казахстана?..... 62
- Ж.А. АМАНТАЕВА, Л.К. КОШЕРБАЕВА. Медициналық қ көмектің сапасын жетілдіру мақсатында алғашқы медициналық-санитарлық көмек ұйымдарында пациенттердің шағымдарын басқару..... 65

ОЦЕНКА ИЗДЕЛИЙ МЕДИЦИНСКОГО НАЗНАЧЕНИЯ И МЕДИЦИНСКОЙ ТЕХНИКИ

- А.Мынбай, У.С.Кемельбеков, А.Т.Олжабай. Исследование материалов защитного комплекта от особо опасных инфекций тип I-IV на пропускание атомосферных аэрозолей и пыли на анализаторе частиц и методом микроскопии..... 70

ТЕХНОЛОГИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО ПРОИЗВОДСТВА

- К.Г. Гафурова, К.К. Кожанова, Б.Г. Махатова, С.Е. Момбеков. Жоңғар сиырқұйрығын (*Verbascum Songaricum Schrenk*) дәрілік шикізат ретінде пайдалану перспективалары..... 78
- А.А. Анарбек, А.Т. Мамурова, Н.З. Ахтаева, С.Т. Назарбекова, А.Б. Ахметова, Л.Н. Киекбаева, Л.К. Бекбаева, А.С. Нурмаханова, А.С. Сейлхан, Н.М. Ибишева. *Ziziphora clinopodioides lam.* Перспективті дәрілік түрінің ерекшеліктері және таралуы..... 80
- А.Т. Мамурова, А.Т. Исаханова, О.Б. Тлеуберлина, Н.З. Ахтаева, А.Б. Ахметова, Л.Н. Киекбаева, Л.К. Бекбаева, А.С. Сейлхан, Б.Б. Осмонали, А.Ж. Темірбай. Қырғыз Алатауы өсімдік жамылғысында кездесетін дәрілік *Sarparis Spinosa L.* (с. *Herbacea Willd.*) Өсімдігінің морфологиялық және экологиялық ерекшеліктері..... 83
- Г.Б. Әбілжан, Қ.Қ. Қожанова, С.Е. Момбеков. Түктесін сіркеағаш (*Rhus Typhina L.*) Өсімдігінен сұйық экстракт алу технологиясы..... 87

ЮБИЛЕЙ

- Профессору Алме Боранбековне Шукирбековой – 60!..... 90

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Makbul S., Kantemir A., Turkmen Z., Beyazoglu O. Morphological and anatomical features of *Verbascum alyssifolium* Bolss. and *Verbascum calycosum* Hausskn. Ex Murb. (Scrophulariaceae). // *Herbal Journal System Botanic.* - 2008. - Vol.15. – P. 125-140
- 2 Valverde P.L., Fornoni J., Nunez-Farfan J. Defensive role of leaf trichomes in resistance to herbivorous insects in *Datura stramonium* // *J Evol Biol.* - 2001. – Vol.14. – P. 424-432.
- 3 Hoffman D. *Medical herbalism: the science and practice of herbal medicine.* Rochester: Healing Arts Press, 2003. – 666 p.
- 4 Лавренова Г.В. Онипко В.Д. Тысячи золотых рецептов народной медицины. - Спб. Издательский дом «Нева», 2004. - 352с.
- 5 Sezik E., Yeşilada E., Honda G., Takaishi Y., Takeda Y., Tanaka T. Traditional medicine in Turkey X Folk medicine in Central Anatolia // *J. Ethnopharmacol.* - 2001. - Vol. 75, № 2-3. - P.95-115.
- 6 Yarnell E. *Medicinal Herbs for Otitis Media.* Alternative & Therapies // Mary Ann Liebert, Inc. Publishers. - 1997. - Vol.3, №5, - P.350-54.

К.Г. Гафурова, К.К. Кожанова, Б.Г. Махатова, С.Е. Момбеков

НАО «Казахский Национальный Медицинский университет имени С.Д.Асфендиярова»

K.G. Gafurova, K.K. Kozhanova, B.G. Makhatova, S.E. Mombekov

NJSC S. D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University

ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДЖУНГАРСКОГО КОРОВЯКА (*VERBASCUM SONGARICUM SCHRENK*) В КАЧЕСТВЕ ЛЕКАРСТВЕННОГО СЫРЬЯ

Резюме: В этой статье представлена общая информация о химических и лечебных свойствах коровяка джунгарского (*Verbascum songaricum Schrenk*). Написано о перспективности и актуальности изучения коровяка джунгарского (*Verbascum songaricum Schrenk*) как лекарственного растительного сырья.
Ключевые слова: Коровяк джунгарский, экстракт, растительное сырье, описание, биологически активные вещества.

PROSPECTS FOR THE USE OF JUNGAR MULLEIN (*VERBASCUM SONGARICUM SCHRENK*) AS A MEDICINAL RAW MATERIAL

Resume: This article provides general information on the chemical and medicinal properties of the Djungarian mullein (*Verbascum songaricum Schrenk*). It is written about the prospects and relevance of the study of the Djungarian mullein (*Verbascum songaricum Schrenk*) as a medicinal plant material.
Keywords: Jungar mullein, extract, vegetable raw materials, description, biologically active substances.

ӨОЖ 582.5/9

А.А. АНАРБЕК¹, А.Т. МАМУРОВА¹, Н.З. АХТАЕВА¹, С.Т. НАЗАРБЕКОВА¹, А.Б. АХМЕТОВА¹, Л.Н. КИЕКБАЕВА², БЕКБАЕВА Л.К.³, А.С. НУРМАХАНОВА⁴, СЕЙЛХАН А.С., Н.М. ИБИШЕВА¹

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

² Қазақстан – Ресей медициналық университеті, Алматы, Қазақстан.

³С.Д. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медициналық Университеті, Алматы, Қазақстан.

⁴Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық Университеті (e-mail: anarbekaizada@gmail.com)

ZIZIPHORA CLINOPODIOIDES LAM. ПЕРСПЕКТИВТІ ДӘРІЛІК ТҮРІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ЖӘНЕ ТАРАЛУЫ

Қазіргі уақытта әртүрлі ауруларды емдеу және алдын-алу үшін фитопрепараттарды кеңінен қолдану үрдісі байқалады. Бұл шөптік дәрі-дәрмектер немесе фитопрепараттар, әдетте, жоғары терапиялық белсенділік пен салыстырмалы қауіпсіздікті біріктіретіндігіне байланысты. Мақалада *Ziziphora clinopodioides* Lam түрінің таралу аймақтары, ботаникалық сипаттамалары, эколого-фитоценодикалық ерекшеліктері және түрдің химиялық құрамы сипатталады.

Түйін сөздер: *Ziziphora clinopodioides* Lam., дәрілік өсімдік, биоаулантүрлілік, фитоценодикалық, ботаника.

Кіріспе. Бүгінгі күні Қазақстан Республикасын дамытудың басым бағыттарының бірі отандық шикізат негізінде фитопрепараттар өндіру есебінен фармацевтикалық индустрияның ассортиментін кеңейту болып табылады. Бұл міндетті шешу жеткілікті жаңартылатын өнеркәсіптік қорлары бар ҚР табиғи шикізаты негізінде ғылыми әзірлемелерді практикаға енгізу жолымен мүмкін болады. Қолданылуы тек халық медицинасымен шектелген аз зерттелген өсімдіктерге *Ziziphora clinopodioides* және *Ziziphora Bungeana* жатады. Бұл түрлер кардиологиялық, гипотензиялық, ауырсынуды басатын, тыныштандыратын және жараны басатын

құрал ретінде қолданылады. Отандық ғалымдар Ф. Д. Жұмағалиева, А. А. Бимурзаев дәрілік өсімдікті фармацевтикалық практикаға енгізу әрекеттері белгілі [1]. Алайда, бұл түрлер бүгінгі күнге дейін ресми дәрілік зат ретінде статусы жоқ болып табылады және ҚР МФ қосылмаған. Сондықтан, ҚР фармацевтика өнеркәсібінің отандық шикізат негізінде фитопрепараттарға қажеттілігін ескере отырып, *Ziziphora clinopodioides* және *Ziziphora Bungeana* шикізатын жүйелі зерттеу және фармакопеяның қазіргі заманғы тиісті талаптарына сәйкес оның негізінде сапалы, қауіпсіз және тиімді дәрілік заттарды әзірлеу өзекті болып та-

былады. *Ziziphora clinopodioides* Lam. перспективті дәрілік түрінің таралу аймағын нақтылау, ботаникалық, фитоценодикалық ерекшеліктерін анықтау, қазіргі ресурстық қорын анықтау және қазіргі популяция жағдайына баға беру өсімдіктер биоаулантүрлілігін сақтаудың өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. *Ziziphora Lamiaceae* Lindl тұқымдасына жатады. Отбасы негізінен таралған 30-ға жуық түрді қамтиды. Жерорта теңізінде, Таяу Шығыста, Орталық Азияда, Батыс Еуропада, Қытай, Моңғолия, Шығыс Сібір, Кавказ. Бұл тектегі өсімдіктер көпжылдық бұталар немесе боялған және қалың тамырлары бар жылдық шөптер өседі шалғындарда, тасты және тасты беткейлерде, жағалаулардың көлбеу учаскелерінде өзендер мен негізінен таулы жерлерде [2]. Қазақстанда Зизифораның алты түрі өседі, олардың тек *Z. bungeana* Juz. бұл отандық флораға эндемик. Ал *Ziziphora clinopodioides* Lam. дәрілік өсімдік болып табылады. Бұл негізінен оңтүстік және Орталық аймақтарда таралған, ал сондай-ақ Тянь-Шань тау жоталарында [3]. Әр түрлі Зизифоралардың химиялық құрамы жақсы зерттелген. Фитохимия жағынан оны эфир-майлы өсімдіктерге жатқызады

Зерттеу жұмысының мақсаты

Зерттеу жұмысының негізгі ерекшеліктеріне қарай, алға қойылған мақсат - *Ziziphora clinopodioides* Lam. перспективті дәрілік түрінің ботаникалық, фитоценодикалық ерекшеліктерін және таралу ареалын жүйелі зерттеу болып табылады.

Зерттеу жұмысына қойылған міндеттер мынадай:

Ziziphora clinopodioides Lam. перспективті дәрілік түрінің таралу аймағын нақтылау, ботаникалық, фитоценодикалық ерекшеліктерін анықтау, қазіргі ресурстық қорын анықтау және қазіргі популяция жағдайына баға беру өсімдіктер биоаулантүрлілігін сақтаудың өзекті мәселелерінің бірі болып табылады.

- 1) *Ziziphora L.* туысының *Ziziphora clinopodioides* Lam. перспективті дәрілік түрінің биологиялық және морфологиялық ерекшеліктерін сипаттау.
- 2) *Ziziphora L.* туысының таралуы және фитоценодикалық ерекшеліктері.
- 3) *Ziziphora L.* туысының химиялық құрамы оның құрылымдық-логикалық негіздемесінің элементі ретінде қарастыру. Ботаникалық сипаттамасы. Зизифор (*Ziziphora L.*) – ерінді гүлділер тұқымдасының бір туысы. 30-ға жуық түрі бар. Латынша атауы *Ziziphora* араб (немесе индус) "Zizi" және грек "-pherein" немесе "-phoros" сөзінен шыққан. Орта Азияда зизифор "киік-оты" немесе "Райхангүл" деп аталады, парсы елдерінде "kakuti-e kuhī" деген атау кең таралған [4].

Иісті киікоты (*Ziziphora clinopodioides* Lam) - *Ziziphora L.* туысы, *Neretoideae* тұқымдас тармағы, *Lamiaceae* тұқымдасы, *Lamiales* қатарына кіреді.

Ziziphora clinopodioides Lam. көп жылдық шала бұта, өткір иісті. Тамыры – ағаш, жуан, тармақты тамыр

Сабақтарының биіктігі 8-50 см ұзындығы 8—40 см, жуан тамырлы, тік сабақты.

Жалырақтары - кең эллиптикалық, жұмыртқа тәрізді немесе ұзынша-жұмыртқа тәрізді. Жапырағының ұзындығы 0,6-2,5 см, ені 0,3-1,2 см, түкті не түксіз [5].

Гүлі сабақ ұшына топтасқан, түсі жасыл не күлгін, қос ерінді, жоғарғы ерні тұтас, төменгісі 3 айырымды, тостағаншасы цилиндр тәрізді, ұзындығы 5-7 мм. Күлтесінің ұзындығы 10-12 мм, 2 аталығы аналық мойынымен бірге күлтеден шығып тұрады [6].

Жемісі – жаңғақ.

Гүлдеу уақыты - маусым-шілде.

Ziziphora L. туысының химиялық құрамы оның құрылымдық-логикалық негіздемесінің элементі ретінде қарастыру. *Ziziphora L.* туысөсімдіктерінің фитохимиялық құрамын зерттеу негізінен эфир майының компоненттік құрамын зерттеуге бағытталған. Эфир майынан басқа, *Ziziphora* түрлері флавоноидтардың, кофеин қышқылының туындылары, май қышқылдары, тритерпендер, стеролдар және т.б [7]. болуы мүмкін. Әдебиеттерде Зизифор туысы өсімдіктерінің өсіп келе жатқан фазадағы эфир майларының жиналуы мен құрамына әсері туралы дәлелдемелер бар. Сонымен, эфир майының құрамы өсімдіктің гүлдену кезеңінде максималды болатындығы анықталды. Флавоноидтардың жалпы құрамы өсімдік кезеңіне байланысты да өзгереді.

Сурет – 2 - Гүлдеу кезеңіндегі Иісті киікоты

Аналогтық нәтижелерді, Razmjoue мен Zarei (2015ж) көрсетті [8], мұнда майдың жинақталуы температураға, салыстырмалы ылғалдылыққа және биіктікке байланысты екендігі көрсетілген. Сондай-ақ тіршілік ету ортасы иісті киікотының эфир майындағы қосылыстардың құрамына әсер ететін факторлар болып табылады [9].

Эфир майлары. Әдебиеттерге шолу, Зизифор түрлерінің эфир майлары пулегонге және тимолға бай екендігін көрсетті. *Sonboli* және т.б [10] Иранның оңтүстік-батыс аймағында (альпілік тау типі) өсетін *Ziziphora clinopodioides* тұртармағы *Rigida*-дан хемоварларды анықтады. Зизифораның бұл түрінде эфир майының мөлшері 0,12-ден 0,98 мл / 100 г шикізат диапазоны ауытқиды. Мұнайдың GC-MS талдауы көрсеткендей пулегонның болуы (5,19% - 57,85%), лимонен (0,26% - 12,79%), 1,8-цинеол (27,4% дейін), боронил ацетаты (0,47% - 9,37%), пиперитон (0,70% - 9,05%) және ментол туындыларының болуы [11]. Тағы басқа зерттеулер көрсеткендей, *Ziziphora clinopodioides* майы карвакролға (52,7%), линолеолға (15,9%) және ментолға (14%) да бай екендігін көрсетті [12].

Қорытынды

Зерттеу жұмысының негізгі қойылған мақсаты мен міндеттеріне сәйкес, *Ziziphora clinopodioides* Lam. түрінің эколого-фитоценодикалық ерекшеліктері, таксономиялық жіктелуі, және ботаникалық сипаттамасы берілді. *Ziziphora L.* туысының таралуы және фитоценодикалық ерекшеліктері және Қазақстан аумағындағы *Ziziphora clinopodioides* Lam. түрінің кездесетін аймақтары сипатталды.

Зерттеу объектісі болып табылатын *Ziziphora clinopodioides* Lam. түрінің жоғарыда көрсетілгендей табылған Іле Алатауы жотасы, Көкшоқы ауданындағы Құмбелсу шатқалы, таудың шыңдалған баурайындағы жартасты жері, теңіз деңгейінен биіктігі 2500 м биіктікте орналасқан.

Координаттары (географиялық нүктесі): 43° 5' 14.27" С. Е., 76° 59' 26.44" ш. б., сонымен қатар *Ziziphora clinopodioides* Lam. түрінің вегетациялық кезеңі, жемісі, гүлдену кезеңі сипатталды. Қазақстанның Теріскей Алатауы жағдайындағы перспективті

Ziziphora clinopodioides Lam. дәрілік өсімдігінің популяциясының қазіргі жағдайын бағалау және түрдің шикізат қорын анықтап, фармакология саласына ұсыну келешектегі негізгі міндеттердің бірі ретінде қойылды.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Бимурзаев А.А. Фитохимическое изучение Зизифоры: дис. канд. фарм. наук. – Алматы, 1985. – С. 12-17.
- 2 Smejkal K., Malanik M., Zhaparkulova K., Sakipova Z., Ibragimova L., Ibadullaeva G., Zemlicka M. Kazakhstan *Ziziphora* species as sources of bioactive substances.// *Molecules*. – 2016. - №21 (7). – P. 54.
- 3 Furukawa M., Oikawa N., Imohata T. et al. Monoterpene Glucosides from *Ziziphora clinopodioides* (Labiatae) // *Chem Pharm Bull.* - 2012. - № 60(3). – P. 397-401.
- 4 Бимурзаев А.А. Фитохимическое изучение Зизифоры: дис. канд. фарм. наук. – Алматы, 1985. – С. 12-15.
- 5 Дудченко Л. Г., Козьяков А. С., Кривенко В. В. Пряно-ароматические и пряно-вкусовые растения: Справочник / Отв. ред. К. М. Сытник. — К.: Наукова думка, 1989. — 304 с.
- 6 Beikmohammadi M. The Evaluation of Medicinal Properties of *Ziziphora clinopodioides* // *World Appl Sci J.* -2011. -№12(9). - P. 1635-1638.
- 7 Қазақ Совет энциклопедиясы. – Алматы: 1975. - 6 том. - 9 бет.
- 8 Xi-wen L., Hedge, I.C. Lamiaceae. In *Flora of China*; Xiwen Z.W., Raven P.H. / eds. Science Press. – Beijing; China, Missouri Botanical Garden Press: St. Louis. USA, 1994. –Vol. 17. – 342 p.
- 9 DingW., Yang T., Liu F. et al. Effect of different growth stages of *Ziziphora clinopodioides* Lam. Onthischemicalcomposition// *PharmacogMag.* -2014. №10 – P. 1-5.
- 10 RazmjoueD., Zarei Z. Study on the ecological specifications effects on compounds of *Ziziphora* medicinal plant essential oil (*Ziziphora clinopodioides* Lam.) in Fars province, Iran// *J Chem Biol Phys Sci.* – 2015. №5(3) – P.3049-3066.
- 11 JamzadM., Jamzad Z., Mokhber F. et al. Variation in essential oil composition of *Mentha longifolia* var. *chlorodictya* and *Ziziphora clinopodioides* Lam. Growingindiggerenthabitats// *JMedPlantRes.* -2013. №7(22) –P. 1618-1623
- 12 Sonboli A., Mirjalili M.H., Hadian J. et al. Antibacterial Activity and Composition of the Essential Oil of *Ziziphora clinopodioides* subsp. *bungeana* (Juz.) Rech f. from Iran// *Z Naturforsch.* – 2016. -№61 –P 677-680.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Bimurzaev A.A. Fitohimicheskoe izuchenie Zizifory: dis. kand. farm. nauk. – Almaty, 1985. – S. 12-17.
- 2 Smejkal K., Malanik M., Zhaparkulova K., Sakipova Z., Ibragimova L., Ibadullaeva G., Zemlicka M. Kazakhstan *Ziziphora* species as sources of bioactive substances.// *Molecules*. – 2016. - №21 (7). – S. 54.
- 3 Furukawa M., Oikawa N., Imohata T. et al. Monoterpene Glucosides from *Ziziphora clinopodioides* (Labiatae) // *Chem Pharm Bull.* - 2012. - № 60(3). – S. 397-401.
- 4 Bimurzaev A.A. Fitohimicheskoe izuchenie Zizifory: dis. kand. farm. nauk. – Almaty, 1985. – S. 12-15.
- 5 Dudchenko L. G., Koz'yakov A. S., Krivenko V. V. Pryano-aromaticheskie i pryano-vkusovye rasteniya: Spravochnik / Otв. red. K. M. Sytnik. — K.: Naukova dumka, 1989. — 304 s.
- 6 Beikmohammadi M. The Evaluation of Medicinal Properties of *Ziziphora clinopodioides* // *World Appl Sci J.* -2011. -№12(9). - P. 1635-1638.
- 7 Қазақ Совет энциклопедиясы. – Алматы: 1975. - 6 том. - 9 бет.
- 8 Xi-wen L., Hedge, I.C. Lamiaceae. In *Flora of China*; Xiwen Z.W., Raven P.H. / eds. Science Press. – Beijing; China, Missouri Botanical Garden Press: St. Louis. USA, 1994. –Vol. 17. – 342 p.
- 9 DingW., Yang T., Liu F. et al. Effect of different growth stages of *Ziziphora clinopodioides* Lam. Onthischemicalcomposition// *PharmacogMag.* -2014. №10 – S. 1-5.
- 10 RazmjoueD., Zarei Z. Study on the ecological specifications effects on compounds of *Ziziphora* medicinal plant essential oil (*Ziziphora clinopodioides* Lam.) in Fars province, Iran// *J Chem Biol Phys Sci.* – 2015. №5(3) – S.3049-3066.
- 11 JamzadM., Jamzad Z., Mokhber F. et al. Variation in essential oil composition of *Mentha longifolia* var. *chlorodictya* and *Ziziphora clinopodioides* Lam. Growingindiggerenthabitats// *JMedPlantRes.* - 2013. №7 (22) –S. 1618-1623
- 12 Sonboli A., Mirjalili M.H., Hadian J. et al. Antibacterial Activity and Composition of the Essential Oil of *Ziziphora clinopodioides* subsp. *bungeana* (Juz.) Rech f. from Iran// *Z Naturforsch.* – 2016. - №61 –S.677-680.

А.А. Анарбек¹, А.Т. Мамурова¹, Н.З. Ахтаева¹,
С.Т. Назарбекова¹, А.Б. Ахметова¹, Л.Н. Кiekбаева²,
Л.К. Бекбаева³, А.С.Нурмаханова¹, А.С. Сейлхан⁴,
Н.М. Ибишева¹

¹Казахский Национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан. ²Казахстанско-Российский медицинский университет, Алматы, Казахстан.

³Казахский Национальный медицинский университет имени С.Д. Асфендиярова. ⁴Казахский Национальный педагогический университет им. Абая (e-mail: anarbekaizada@gmail.com)

А.А. Anarbek¹, А.Т. Mamurova¹, N.Z. Akhtaeva¹,
А.В. Akhmetova¹, L.N. Kiekbaeva², L.K. Bebayeva³,
А.С. Nurmahanova¹, А.С. Seilkhan⁴, N. Ibicheva¹

¹al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.

²Kazakh-Russian medical university, Almaty, Kazakhstan.

³S.D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University, Almaty, Kazakhstan. ⁴Abay Kazakh National pedagogical university/Seilkhan

(e-mail: anarbekaizada@gmail.com)

FEATURES AND DISTRIBUTION OF THE PROMISING MEDICINAL SPECIES *ZIZIPHORA CLINOPODIOIDES* LAM.

Resume: Currently, there is a trend towards the widespread use of herbal medicines for the treatment and prevention of various diseases. This is due to the fact that herbal preparations or phyto-preparations, as a rule, combine high therapeutic activity and relative safety.

The article describes the type of *Ziziphora clinopodioides* Lam, its distribution area, botanical characteristics, ecological and phyto-cenotic features and chemical composition of the species.

Keywords: *Ziziphora clinopodioides* Lam., medicinal plant, biodiversity, phytocenotic, botany.

ОСОБЕННОСТИ И РАСПРОСТРАНЕНИЕ ПЕРСПЕКТИВНОГО ЛЕКАРСТВЕННОГО ТИПА *ZIZIPHORA CLINOPODIOIDES* LAM.

Резюме: В настоящее время наблюдается тенденция к широкому применению фитопрепаратов для лечения и профилактики различных заболеваний. Это связано с тем, что растительные препараты или фитопрепараты, как правило, сочетают в себе высокую терапевтическую активность и относительную безопасность. В статье описывается тип *Ziziphora clinopodioides* Lam, его ареал распространения, ботанические характеристики, эколого-фитоценоотические особенности и химический состав вида. **Ключевые слова:** *Ziziphora clinopodioides* Lam., лекарственное растение, биоразнообразие, фитоценоотический, ботаника.

**НАЦИОНАЛЬНЫЙ
ЦЕНТР ЭКСПЕРТИЗЫ**
лекарственных средств и медицинских изделий

ФАРМАЦИЯ
КАЗАХСТАНА